

válasza távolról sem biztató. Indiában, Babylonban, Perzsiában, Khinában és egyéb országokban éppen így beállott a szellemi süllyedés korszaka, de erre a süllyedésre a felsorolt országok egyikében sem következett emelkedő fejlődés, és mindezen népek most örökre alusszák szellemük halálos álmát. Csupán a római császárságban virradt fel tényleg, a végtelen erkölcsi romlottság után, egy magasabb élet hajnali fénye. Ámde ez a hajnalpír sem az *evolucióból* eredt, hanem a golgotai keresztről sugárzott reánk. Az Isten fia, a Krisztus jelent meg s az ő evangéliuma volt az, ami által az akkori világ végzetes süllyedéséből megszabadult. S akkor is, mikor a középkor utolsó periódusában a társadalom tönkrementése közellevőnek látszott, másodszor is bekövetkezett ugyan a friss élet-erőnek a sirból való feltámadása és előtörése a reformáció népeinél, de akkor sem *evolucio*, hanem ismét ugyanazon evangélium által, amely után ott élt a vágy a szívekben s amely most sokkal szabadabban lépett fel, mint azelőtt bármikor. Minő alapot, minő jogot szolgáltat tehát nekünk a történelem arra, hogy most az életnek a halálból való evolúcióját reméljük, mikor a felbomlás jelei már mintegy a sir bűzös léhelletével borzasztanak vissza bennünket? Mohammed — elismerem — a hetedik évszázadban Levante egész területén mozgásba tudta hozni a holt csontokat az által, hogy úgy tüntette fel magát, mint aki második s még a Krisztust is felülmuló messiása a népeknek. És bizonyára, ha még egyszer eljöhethetne egy olyan Krisztus, aki a Betlehemből származó Krisztust dicsőségben még felülmulná, akkor meg volna adva az eszköz az erkölcsi romlás meggátlására. És tényleg nem egy ember nézett már vágyódva előre, hogy vajjon nem közeledik-e